

Поліванова О.М.

Київський університет права Національної академії наук України

Полторацька В.А.

Київський університет права Національної академії наук України

ПРОЦЕДУРНІ ВИМОГИ ЩОДО ВСТУПУ В СИЛУ УГОДИ ПРО ВИХІД ДЕРЖАВИ З ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті здійснено аналіз процедурних вимог щодо набрання чинності Угодою про вихід держави-члена Європейського Союзу зі складу Союзу. Виходячи з досвіду Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії щодо виходу з Європейського Союзу, положень статті 50 Договору про Європейський Союз, досліджено процедурні вимоги Європейського Союзу щодо набрання чинності Угодою про вихід держави із Союзу, внутрішні процедурні вимоги Сполученого Королівства Британії і Північної Ірландії щодо набуття чинності Угодою про вихід Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії з Європейського Союзу і Європейського співтовариства з атомної енергії, а також застосування процедурних вимог Європейського Союзу щодо набрання чинності Угодою про вихід держави з Європейського Союзу до Сполученого Королівства.

Доведено, що, з одного боку, набрання чинності Угодою про вихід держави із Союзу потребує її ратифікації Європейським Союзом, що передбачає такі кроки: ухвалення Комісією Європейського Союзу проєктів рішень щодо підписання Угоди про вихід і щодо її укладання, ухвалення рішень щодо підписання й укладання Угоди про вихід Радою Європейського Союзу, схвалення цих рішень Європейським парламентом, підписання Угоди про вихід президентами Комісії Європейського Союзу і Європейської Ради, укладання Угоди про вихід Радою Європейського Союзу. З іншого боку, набрання чинності Угодою про вихід вимагає її ратифікації державою, що виходить із Союзу, що, у випадку Сполученого Королівства, включало схвалення Угоди резолюцією, ухвалення законодавства щодо реалізації Угоди і завершення процедури отримання згоди парламенту на ратифікацію міжнародного договору відповідно до Закону про конституційну реформу та управління 2010 року. Багатоетапна процедура ратифікації Угоди про вихід у державі, що виходить із Союзу, продовжуватиме загальний термін набрання чинності Угодою про вихід.

Ключові слова: Європейський Союз, угода про вихід, держава-член ЄС, ст. 50 Договору про Європейський Союз, процедурні вимоги.

Постановка проблеми. 29 січня 2020 р. Європейський парламент (далі – ЄП) надав згоду на укладання Угоди про вихід Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії з Європейського Союзу і Європейського співтовариства з атомної енергії [7; 12] (далі – Угода). Того ж дня Угода була ратифікована Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії (далі – Сполучене Королівство, ВБ). Через день, 30 січня 2020 р. Рада Європейського Союзу ухвалила рішення щодо укладання Угоди від імені Європейського Союзу [21] (далі – ЄС, Союз). Отже, можна стверджувати, що із 31 січня 2020 р. ЄС уже офіційно налічує 27 держав-членів, а Сполучене Королівство покинуло ЄС після майже півстолітнього членства в ньому [56], оскільки саме в цю дату повідомлено про

набрання чинності Угодою відповідно до її ж положень п. 1 ст. 185 [42].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічна та політична кризи на терені ЄС, які тривають і нині [30, с. 1; 51], загрози Грекситу (Grexit) [3; 29; 36] 2010–2015 рр. [43], Фрекситу (Frexit) [37; 40; 50], передчуття щодо можливого виходу Італії з ЄС [34; 41; 44], Брексит та, у кінцевому підсумку, похваллення сьогодні дискусії щодо неспроможності ЄС виконувати свої функції в надзвичайних умовах поширення коронавірусної інфекції [10; 16; 23; 54] поставили вивчення питання виходу держави з ЄС у центр політичних і наукових дискусій як у Європі [9; 11; 13; 24; 32], так і за її межами. Отже, дослідженню окремих аспектів виходу держави з ЄС присвячено низку праць як українських (К. Попович [1], М. Рабінович [2],

В. Яковлев [4], ін.), так і закордонних науковців (О. Блазо [13], П. Боуерс [11], Д. Вебб [11], Дж. Гербст [31], А. Ека [24], А. Ланг [11], В. Міллер [22], Б. Сміт [11], А. Такер [55], А. Татам [53], О. Хамулак [13], Ч. Хілліон [32], А. Цирколо [13], ін.). Проте аналізу процесуально-правових засад набрання чинності Угодою про вихід держави-члена ЄС із ЄС, підкріпленого досвідом Сполученого Королівства в цьому зв'язку достатня увага у вітчизняній науковій літературі не приділялася, у зв'язку із чим у даній статті зроблено спробу дослідити, виходячи з положень ст. 50 Договору про ЄС (далі – ДЄС) і досвіду виходу з ЄС ВБ, такі засади і заповнити відповідну прогалину української науки європейського права.

Постановка завдання. Завданням дослідження є аналіз процедурних вимог щодо набрання чинності Угодою про вихід держави з ЄС відповідно до ст. 50 ДЄС.

Виклад основного матеріалу. Згідно з положеннями ст. 50 ДЄС, будь-яка держава-член ЄС відповідно до своїх конституційних вимог може вирішити вийти з ЄС. Така держава-член, у разі ухвалення рішення про вихід із ЄС, повідомляє про свій намір Європейську Раду. У рамках орієнтирів, встановлених Європейською Радою, ЄС проводить переговори й укладає з державою, яка ухвалила рішення про вихід із ЄС, Угоду щодо порядку її виходу й основ майбутніх взаємин із ЄС. Переговори про укладення Угоди про вихід держави-члена ЄС із ЄС проводяться відповідно до п. 3 ст. 218 Договору про функціонування Європейського Союзу [15] (далі – ДФЄС). Угоду від імені ЄС кваліфікованою більшістю укладає Рада ЄС після її схвалення Європейським парламентом (п. 2 ст. 50 ДЄС) [14]. Застосування установчих договорів ЄС (ДЄС і ДФЄС) припиняється щодо держави-члена ЄС, яка ухвалила рішення про вихід із ЄС, із дня набуття чинності Угодою про вихід або по закінченню дворічного терміну з моменту направлення цією державою повідомлення Раді ЄС про намір вийти з ЄС (п. 2 ст. 50 ДЄС) [14]. Зазначений вище термін може бути продовжено, якщо Європейська Рада за згодою з державою, що виходить із ЄС, одностайно ухвалює рішення щодо продовження такого терміну (п. 3 ст. 50 ДЄС).

У цілях п. п. 2–3 ст. 50 ДЄС член Європейської Ради чи Ради ЄС, який представляє державу-члена ЄС, що виходить із ЄС, не бере участі в обговореннях Європейської Ради і Ради ЄС, які стосуються держави-члена ЄС, що має намір вийти з ЄС, та в ухваленні ними рішень щодо такої

держави. У такому разі кваліфікована більшість визначається відповідно до п. 3 (b) ст. 238 ДФЄС [15] (п. 4 ст. 50 ДЄС). П. 5 ст. 50 ДЄС передбачає можливість держави, яка вийшла з ЄС, поновити своє членство в ЄС. Водночас правовою основою поновлення членства такої держави в ЄС визначається ст. 49 ДЄС – зі стандартною процедурою вступу в ЄС, на рівних із будь-якою іншою європейською державою, яка подає заяву на членство в ЄС [14].

Виходячи з положень ст. 50 ДЄС, останнім процедурним етапом, який проходять ЄС і держава-член ЄС, яка виходить із ЄС, застосовуючи механізм, передбачений у ст. 50 ДЄС, є набуття чинності Угоди про вихід держави-члена ЄС зі складу ЄС. Саме із дня набуття чинності Угоди про вихід (або, за загальним правилом, по закінченню дворічного терміну з моменту направлення цією державою повідомлення Європейській Раді про намір вийти з ЄС) установчі договори ЄС припиняють застосовуватися до держави-члена ЄС, що виходить (п. 3 ст. 50 ДЄС) [14]. Як зазначено в Угоді, вона набуває чинності наступного дня після закінчення періоду, який зазначений у ч. 3 ст. 50 ДЄС і який було подовжено Європейською Радою за погодженням із ВБ, за умови, що до цієї дати депозитарій цієї Угоди отримав письмові повідомлення від Союзу та ВБ щодо завершення необхідних внутрішніх процедур (ч. 1 (а), ст. 180).

Які ж внутрішні процедури в ЄС і державі-члені ЄС, що виходить, мають бути завершені для того, щоб по закінченню встановленого в рамках ст. 50 ДЄС періоду Угода могла набути чинності?

Набуття чинності Угодою про вихід з ЄС, як і інших міжнародних угод, стороною яких є ЄС, передбачає її ратифікацію ЄС, що включає кілька кроків. По-перше, Комісія ЄС ухвалює два проекти рішень: щодо підписання Угоди про вихід і щодо її укладання. По-друге, Рада ЄС (у складі представників держав-членів ЄС, за винятком держави-члена, що виходить) ухвалює рішення щодо підписання Угоди про вихід, а також схвалює проект рішення про укладання угоди, який вона направляє в ЄП на затвердження. Президенти Європейської Ради і Комісії ЄС підписують Угоду про вихід, як тільки вона набуває обов'язковості для держави-члена, що виходить із ЄС, у рамках її конституційних вимог. По-третє, після отримання згоди ЄП (надається простою більшістю присутніх членів ЄП відповідно до Правил 82 Регламенту ЄП [49]; водночас члени ЄП, обрані у ВБ, мають право голосу) Рада ЄС може укласти угоду кваліфікованою більшістю (щонайменше 72%

держав-учасниць (20 держав із 27), які складають щонайменше 65% їхнього населення) – відповідно до п. 3 (б) ст. 238 ДФЄС.

Розглянемо детальніше застосування перелічених вище процедурних вимог ЄС щодо набуття чинності Угодою про вихід держави з ЄС до Сполученого Королівства, оскільки сьогодні вихід ВБ із ЄС – єдиний прецедент виходу держави-члена ЄС саме з ЄС (ураховуючи факт заснування самого ЄС у 1992 р. Маастрихтським договором [14]). Отже, 15 листопада 2018 р. голова переговорної групи ЄС Мішель Барньє передав проєкт тексту Угоди Президенту Дональду Туску, який запропонував доопрацювати та формалізувати її на позачерговому саміті 25 листопада 2018 р. 25 листопада лідери 27-ми держав-членів ЄС схвалили проєкт Угоди та проєкт політичної декларації щодо майбутніх відносин ЄС і Великобританії. 5 грудня 2018 р. Комісія ЄС ухвалила два проєкти рішень Ради ЄС: проєкт щодо рішення Ради ЄС щодо укладення тексту Угоди [46] і проєкт щодо рішення Ради ЄС щодо підписання Угоди [45]. 11 січня 2019 р. Рада ЄС ухвалила рішення про підписання Угоди [22], а також схвалила проєкт рішення про укладення Угоди [19], вирішила надіслати цей проєкт рішення на затвердження ЄП.

Президент Європейської комісії Ж.-К. Юнкер та Прем'єр-міністр Великої Британії Т. Мей зустрілися у Страсбурзі 11 березня 2019 р., де вони узгодили тексти таких документів: інструменту щодо Угоди [33] (забезпечує роз'яснення та юридичні гарантії суперечностей) і спільної заяви, що доповнює політичну декларацію [35] (встановлює основу для майбутніх відносин). Тексти попередньо були узгоджені на рівні сторін переговорного процесу. Вони були схвалені Комісією ЄС 11 березня 2019 р. 21 березня 2019 р. Європейська Рада у своїх висновках схвалила як інструмент, так і спільну заяву.

20 березня 2019 р. Прем'єр-міністр ВБ надіслала листа Президенту Європейської Ради із проханням продовжити термін, передбачений ст. 50 ДЄС, до 30 червня 2019 р. [48]. 21 березня лідери держав-членів ЄС (окрім ВБ) запропонували продовжити Брексит до 22 травня 2019 р., якщо парламент Сполученого Королівства схвалить Угоду. За відсутності такого схвалення лідери ЄС погодилися відтермінувати Брексит до 12 квітня 2019 р., очікуючи, що ВБ «визначиться із майбутніми кроками до цієї дати». 22 березня 2019 р. рішення про досягнення згоди між сторонами переговорного процесу про продовження періоду ухвалено Європейською Радою [25]. Відповідно до установчих договорів

ЄС, така згода була викладена в листі постійного представника ВБ при ЄС сера Тіма Барроу від 22 березня 2019 р. [5].

У результаті, оскільки Угода про вихід була відхилена палатою громад Сполученого Королівства, Президент Європейської Ради призначив позачергове засідання на 10 квітня 2019 р. 5 квітня 2019 р. Президент Європейської Ради отримав листа від Прем'єр-міністра ВБ із запитом щодо подальшого продовження строку виходу, передбаченого положеннями п. 3 ст. 50 ДЄС, до 30 червня 2019 р. [38, с. 3]. Результатом позачергового засідання стало продовження періоду, необхідного для ратифікації Угоди про вихід обома сторонами, до кінця жовтня 2019 р. [26, с. 3]. У рішенні Європейської Ради було підкреслено, що продовження терміну, яке відбулося, не повинно підірвати звичне функціонування ЄС та його інститутів. Водночас Сполучене Королівство має право відкликати своє повідомлення про вихід у будь-який час. Якщо ВБ усе ще залишатиметься державою-членом ЄС 23–26 травня 2019 р. і якщо вона не ратифікує Угоду до 22 травня 2019 р., вона буде зобов'язана провести вибори до ЄП відповідно до права ЄС. Якщо вибори у Сполученому Королівстві не відбудуться, продовження дії терміну, передбаченого п. 3 ст. 50 ДЄС, припиняється 31 травня 2019 р. [26, с. 5]. Як передбачено п. 4 ст. 50 ДЄС, Сполучене Королівство не брало участі ні в обговоренні Європейською Радою цього рішення, ані в його ухваленні. Однак листом постійного представника ВБ у ЄС від 11 квітня 2019 р. Сполучене Королівство висловило згоду (відповідно до п. 3 ст. 50 ДЄС) на продовження зазначеного періоду й ухвалення такого рішення [26, с. 6; 6]. Як наслідок, 13 квітня 2019 р. у проєкти рішення Ради ЄС щодо підписання Угоди, самої Угоди і рішення Ради ЄС про укладання Угоди були скориговані і передані на розгляд ЄП [17].

17 жовтня 2019 р. Європейська Рада у складі лідерів 27 держав-членів ЄС схвалила переглянута Угоду і затвердила переглянута політичну декларацію, які на рівні сторін переговорів були узгоджені 17 жовтня 2019 р. [52]. 19 жовтня 2019 р. ВБ надіслала Європейській Раді прохання щодо продовження терміну в рамках п. 3. ст. 50 ДЄС до 31 січня 2020 р. [39].

21 жовтня 2019 р. Рада ЄС ухвалила оновлене рішення про підписання Угоди [18] і адаптований проєкт рішення про її укладання [20].

29 жовтня 2019 р. Рада ЄС ухвалила рішення про продовження періоду, передбаченого п. 3 ст. 50 ДЄС, до 31 січня 2020 р., щоб дати

більше часу на ратифікацію Угоди про вихід [27]. Передбачалося, що ВБ може вийти з ЄС і раніше, 1 грудня 2019 р. або 1 січня 2020 р., якщо Угода буде ратифікована обома сторонами. Рішення було ухвалено Європейською Радою одностайно за письмовою процедурою, за згодою ВБ. 24 січня 2020 р. ЄС і Сполучене Королівство уклали Угоду, а 29 січня 2020 р., як уже зазначалося вище, Угода була схвалена ЄП. 30 ж січня 2020 р. рішення про її ухвалення було ухвалено Радою ЄС, а 31 січня 2020 р. Угода набрала чинності.

Щоб набрати чинності, Угода про вихід повинна пройти і процес схвалення в державі, що виходить із ЄС. Процедури надання згоди на обов'язковість міжнародних угод різних держав-членів ЄС мають характерні особливості [28]. Отже, процес схвалення парламентом ВБ Угоди відрізнявся від установлених процедур ратифікації міжнародних договорів.

Перед ратифікацією Угоди парламент Сполученого Королівства повинен був виконати три кроки: схвалити Угоду резолюцією («конструктивне голосування»), ухвалити законодавство щодо реалізації Угоди і завершити процедуру отримання згоди парламенту на ратифікацію міжнародного договору відповідно до Закону про конституційну реформу та управління 2010 р. [47, с. 3].

Зазвичай парламент не відіграє жодної ролі у відкритті переговорів або укладанні міжнародних договорів, а долучається лише тоді, коли вимагається ухвалити законодавство для імплементації та/або на етапі ратифікації. Іноді схвалення парламентом договорів як умови ратифікації набуває форми акта парламенту або резолюції. Встановлення дати, до якої договір повинен бути ратифікований, також не є звичайною практикою [47, с. 3]. Однак Угода підлягала схваленню всіх трьох форм. Спочатку парламент ВБ ухвалив Закон про ЄС 2017 р. (Повідомлення про вихід). Далі парламент ухвалив Закон про вихід з ЄС 2018 р., який скасовував Закон про європейські співтовариства 1972 р. (внутрішня правова основа членства Сполученого Королівства в ЄС) та містив положення, якими інтегрував чинне законодавство ЄС у національне законодавство Сполученого Королівства. Навіть більше, Закон підтверджує повноваження парламенту ВБ затверджувати Угоду до її підписання як передумову її підписання та ратифікації.

Вимога щодо схвалення Угоди парламентом була передбачена ст. 13 Закону про вихід з ЄС. Ратифікація Угоди передбачала такі кроки:

– уряд представляє три документи в обох палатах парламенту: письмову заяву про досягнення політичної згоди, копії обговорюваної Угоди і політичної декларації;

– за поданням уряду палатою громад (простою більшістю голосів) ухвалюється резолюція щодо затвердження Угоди і політичної декларації;

– палата лордів проводить дебати щодо подання (голосування не відбувається);

– парламент ухвалює закон про імплементацію Угоди на національному рівні;

– Угода відповідає ч. 2 Закону про конституційну реформу й управління щодо ратифікації міжнародних договорів [47, с. 4].

Перші три етапи, що наведені вище, становлять «конструктивне голосування», яке має відбуватися, якщо це можливо, до того, як Угоду схвалить ЄП. Якщо палата громад відмовиться схвалювати Угоду, уряд (протягом 21 дня із дня негативного голосування) повинен зробити заяву, виклавши запропоновані ним наступні кроки стосовно переговорів щодо виходу. Після цього уряд повинен внести подання до палати громад, яке розглядається впродовж семи днів засідань із моменту його внесення. Відповідне подання також вноситься в палату лордів (протягом семи днів засідання). Однак ніщо у ст. 13 Закону про вихід з ЄС не перешкоджає проведенню більш ніж одного «конструктивного голосування» [47, с. 4].

Якщо в порядку «конструктивного голосування» Угоду було ухвалено палатою громад, уряд повинен представити законопроект про імплементацію угоди у внутрішнє законодавство. Відповідний захід є як необхідною умовою ратифікації Угоди (ст. 13 Закону 2018 р.), так і законодавчою вимогою, яка надає уряду повноваження імплементувати положення, які набувають чинності в день виходу або до нього (ст. 9 Закону 2018 р.). Оскільки це акт парламенту, застосовується звичайна законодавча процедура, яка передбачає три читання в обох палатах; однак у палаті лордів уряд не може контролювати суть і кількість поправок чи терміни: лорди не можуть накласти вето на законопроект, вони можуть затримати його ухвалення на рік [47, с. 4].

Відповідно до ч. 2 Закону 2010 р., уряд Сполученого Королівства може ратифікувати договір за умови, що палата громад не заперечує проти цього (хоча обидві палати парламенту повинні такий договір розглянути). Після подання урядом тексту Угоди про вихід парламенту необхідно дотримуватися періоду у 21 день сесії. Якщо палата громад заперечує ратифікацію, уряд повинен зробити

заяву і знову вичекати 21 сесійний день. Це може повторюватись нескінченно (хоча це було б безпрецедентно), оскільки парламент фактично блокує ратифікацію. Однак, оскільки уряд зазвичай контролює функціонування парламенту, можливості для дебатів та голосування щодо договорів обмежені [47, с. 4].

Повертаючись до тексту самої Угоди, цікавим також є положення, відповідно до якого Угода не набирає чинності, якщо по закінченню терміну, передбаченого п. 3 ст. 50 ДЄС і який було подовжено Європейською Радою за погодженням із ВБ, депозитарій угоди не отримав письмових повідомлень, зазначених у п. а. Отже, можна зробити висновок, що номінально сама Угода про вихід зазначає умови і кінцеву дату набуття нею чинності.

Висновки. Оскільки набуття чинності Угодою про вихід держави з ЄС вимагає зусиль, докладає як ЄС, так і державою-членом ЄС, що виходить із ЄС, процедура набуття чинності Угодою про вихід держави з ЄС на пряму залежить від

завершення внутрішніх процедур як в ЄС, так і в державі-члені ЄС, що дають змогу такій Угоді набутти чинності. Водночас на прикладі Сполученого Королівства бачимо, що набуття чинності Угодою було неодноразово відстрочене, зокрема через складність вирішення питання саме на рівні ВБ. Отже, є очевидним, що багатетапна процедура набуття чинності Угодою про вихід у державі-члені ЄС значно подовжуватиме загальний термін набуття чинності такою Угодою. Тому державі, що має намір вийти з ЄС, але ще не направила повідомлення Європейській Раді про ухвалення рішення про вихід відповідно до конституційних вимога (як того вимагає п. 1 ст. 50 ДЄС), варто звернути увагу на те, чи можуть бути внутрішньодержавні механізми, передбачені для набрання чинності для неї міжнародними угодами, спрощені (за їхньої складності) – для уникнення вимушеної пролонгації періоду, передбаченого п. 3 ст. 50 ДЄС, через неспроможність держави, що виходить, увести в дію Угоду.

Список літератури:

1. Попович К. Brexit: правові аспекти. *Геополітика України: історія і сучасність* : збірник наукових праць. 2017. Вип. 1 (18). С. 167–174.
2. Рабінович М. Правові основи взаємовідносин ЄС та держав-членів: до дискусії щодо федеративної природи Європейського Союзу. *Правова держава*. 2015. Вип. 20. С. 195–200.
3. Федоришина Е. Неизбежный Brexit: почему Греция уйдет из еврозоны, но не сей час. *Дело.ua*. URL: <https://delo.ua/economypoliticsinukraine/neizbeznyj-grexit-pochemu-grecija-ujdet-iz-evrozony-no-ne-sejch-298845/> (дата звернення: 15.03.2020).
4. Яковлев В. Brexit як майбутній прецедент застосування ст. 50 Договору про Європейський Союз. *Альманах міжнародного права*. 2017. Вип. 17. С. 29–38.
5. Agreement of the United Kingdom to the draft European Council decision extending the period under Article 50 (3) TEU. Brussels, 22 March 2019. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/XT-20007-2019-INIT/en/pdf> (дата звернення: 17.03.2020).
6. Agreement of the United Kingdom to the draft European Council decision extending the period under Article 50 (3) TEU. Brussels, 11 April 2019. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/41014/20190411-euco-decision-letter.pdf> (дата звернення: 17.03.2020).
7. Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community. *The Official Journal of the European Union*. 29, 31.01.2020. P. 7–187.
8. Article 50 negotiations with the United Kingdom. Euro-lex. Access to European Union Law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:4301000> (дата звернення: 22.03.2020).
9. Article 50 TEU. The case for revoking the Article 50 notification. University of Bristol Law School Blog. March 22, 2019. URL: <https://legalresearch.blogs.bris.ac.uk/tag/article-50-teu/> (дата звернення: 15.03.2020).
10. Barnes J. EU meltdown: Italy slams Merkel for lack of unity – Macron says coronavirus could end bloc. *Express*. 28 March, 2020. URL: <https://www.express.co.uk/news/world/1261075/EU-coronavirus-summit-Italy-economy-Angela-Merkel-Emmanuel-Macron-collapse> (дата звернення: 15.03.2020).
11. Brexit: some legal and constitutional issues and alternatives to EU membership / P. Bowers et al. *House of Commons Library*. 28 July 2016. № 07214. URL: <https://brexit.hypotheses.org/files/2017/01/Legal-and-constitutional-issues.pdf> (дата звернення: 15.03.2020).
12. Brexit. *European Council, Council of the European Union*. URL.: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-uk-after-referendum/> (дата звернення: 25.02.2020).
13. Circolo A., Hamulák O., Blažo O. Article 50 of the Treaty on European Union: How to Understand the “Right” of the Member State to Withdraw the European Union? Brexit. History, Reasoning and Perspectives. Springer International Publishing AG, 2018. P. 199–214.

14. Consolidated version of the Treaty on European Union. *The Official Journal of the European Union*. 26.10.2012. № 326. P. 13–390.
15. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. *The Official Journal of the European Union*. 26.10.2012. № 326. P. 47–390.
16. Coronavirus: Europe plans full border closure in virus battle. *BBC News*. 17 March 2020. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-51918596> (дата звернення: 15.03.2020).
17. Council Decision amending Decision (EU) 2019/274 on the signing, on behalf of the European Union and of the European Atomic Energy Community, of the Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community. Brussels, 11 April 2019. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/XT-21027-2019-INIT/en/pdf> (дата звернення: 17.03.2020).
18. Council Decision amending Decision (EU) 2019/274 on the signing, on behalf of the European Union and of the European Atomic Energy Community, of the Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community. Brussels, 18 October 2019. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/XT-21053-2019-INIT/en/pdf> (дата звернення: 17.03.2020).
19. Council Decision on the conclusion of the Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community. Brussels, 9 January 2019. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/XT-21105-2018-REV-1/en/pdf> (дата звернення: 17.03.2020).
20. Council Decision on the conclusion of the Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community. Brussels, 18 October 2019. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/XT-21105-2018-REV-3/en/pdf> (дата звернення: 17.03.2020).
21. Council Decision (EU) 2020/135 of 30 January 2020 on the conclusion of the Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community. *The Official Journal of the European Union*. 31.1.2020. № 29. P. 1–6.
22. Council Decision on the signing, on behalf of the European Union and of the European Atomic Energy Community, of the Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community. Brussels, 7 January 2019. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/XT-21106-2018-INIT/en/pdf> (дата звернення: 17.03.2020).
23. Dodman B. Doors slam shut across borderless Europe as coronavirus spreads. *France 24*. URL: <https://www.france24.com/en/20200314-doors-slam-shut-across-borderless-europe-as-coronavirus-spreads> (дата звернення: 15.03.2020).
24. Eka A. Article 50 TEU as Legal Basis for Future Relations? *Verfassungsblog on matters constitutional*. URL: <https://verfassungsblog.de/article-50-teu-as-legal-basis-for-future-relations/> (дата звернення: 15.03.2020).
25. European Council Decision taken in agreement with the United Kingdom, extending the period under Article 50 (3) TEU. Brussels, 22 March 2019. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/XT-20006-2019-INIT/en/pdf> (дата звернення: 17.03.2020).
26. European Council Decision taken in agreement with the United Kingdom extending the period under Article 50 (3) TEU. Brussels, 11 April 2019. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/XT-20013-2019-INIT/en/pdf> (дата звернення: 17.03.2020).
27. European Council Decision taken in agreement with the United Kingdom extending the period under Article 50 (3) TEU. Brussels, 28 October 2019. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/XT-20024-2019-REV-2/en/pdf> (дата звернення: 17.03.2020).
28. Eschbach A. The Ratification Process in EU Member States. P. 6–35. URL: https://ttip2016.eu/files/content/docs/Full%20documents/Eschbach_Ratification-TTIP-CETA-in-EU-MS.pdf (дата звернення: 22.03.2020).
29. Greek withdrawal from the eurozone. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Greek_withdrawal_from_the_eurozone (дата звернення: 21.02.2020).
30. Hawker L. EU economic crisis: Leaked document shows Brussels in panic over downturn. *Express*. October 9, 2019. URL: <https://www.express.co.uk/news/world/1188425/brexit-news-european-union-euro-zone-economy-recession-germany> (дата звернення: 21.02.2020).
31. Herbst J. Observations on the right to withdraw from the European Union: who are the “Masters of the Treaties?”. *The Unity of the European constitution, Beiträge zum ausländischen öffentlichen Recht und Völkerrecht*. 2006. Vol 186. P. 383–389.
32. Hillion Ch. Withdrawal under article 50 TEU: an integration-friendly process. *Common Market Law Review* 2018. № 55. P. 29–56. URL: [file:///C:/Users/\)/Downloads/BrexitIntegration.pdf](file:///C:/Users/)/Downloads/BrexitIntegration.pdf) (дата звернення: 15.03.2020).
33. Instrument relating to the agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community. Brussels, 20 March 2019. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/XT-21014-2019-INIT/en/pdf> (дата звернення: 17.03.2020).
34. Jefferson R., Crawford A., Follain J. The EU Is More Worried About Italy Than Brexit. *Bloomberg Business week*. 22 November 2018. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-11-22/the-eu-is-more-worried-about-italy-than-brexit> (дата звернення: 15.03.2020).

35. Joint Statement supplementing the Political Declaration setting out the framework for the future relationship between the European Union and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. Brussels, 20 March 2019. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/XT-21018-2019-INIT/en/pdf> (дата звернення: 17.03.2020).
36. Kenton W. Grexit. *Investopedia*. URL: <https://www.investopedia.com/terms/g/grexit.asp> (дата звернення: 15.03.2020).
37. Langfitt F. Here's Why Brexit Wasn't Followed By Frexit, Swexit Or Nexit. National Public Radio. 26 April 2020. URL: <https://www.npr.org/2019/04/26/715926169/heres-why-brexit-wasnt-followed-by-frexit-swexit-or-nexit> (дата звернення: 15.03.2020).
38. Letter from Theresa May to Donald Tusk, 5 April 2019. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/793058/PM_letter_to_His_Excellency_Mr_Donald_Tusk_1_.pdf (дата звернення: 17.03.2020).
39. Letter from the UK to the President of the European Council. URL : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/840665/Letter_from_UK_to_EU_Council.pdf (дата звернення: 17.03.2020).
40. Marine Le Pen: EU has more to lose on Brexit, but I don't want Frexit. *Euronews*. URL: <https://www.euronews.com/2020/02/06/marine-le-pen-eu-has-more-to-lose-on-brexit-but-i-don-t-want-frexit> (дата звернення: 15.03.2020).
41. Montefiori S. Italians used to be fervently pro-EU. What went wrong? *The Guardian*. 9 January 2019. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/jan/09/italians-pro-eu-italy-european-project> (дата звернення: 15.03.2020).
42. Notice concerning the entry into force of the Agreement on the Withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community. *The Official Journal of the European Union*. 29, 31.01.2020. P. 189–189.
43. Papanastasiou G. The Grexit that never happened offers some lessons for the UK. *LSE*. March 7, 2019. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/brexit/2019/03/07/the-grexit-that-never-happened-offers-some-lessons-for-the-uk/> (дата звернення: 15.03.2020).
44. Pollina E. Europe vote will decide if Italy stays in EU: League lawmaker. *Reuters*. February, 15, 2019. URL: <https://www.reuters.com/article/us-italy-europe-borghi/europe-vote-will-decide-if-italy-stays-in-eu-league-lawmaker-idUSKCN1Q41E6> (дата звернення: 15.03.2020).
45. Proposal for a Council Decision on the conclusion of the Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community. Brussels, 5.12.2018. URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/proposal_for_a_council_decision_on_the_conclusion_of_the_wa_.pdf (дата звернення: 17.03.2020).
46. Proposal for a Council Decision on the signing, on behalf of the European Union and of the European Atomic Energy Community, of the Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community. Brussels, 5.12.2018. URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/proposal_for_a_council_decision_on_the_signing_of_the_wa.pdf (дата звернення: 17.03.2020).
47. Ratifying the EU-UK withdrawal deal. State of play and possible scenarios. *European Parliament*. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637911/EPRS_BRI\(2019\)637911_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/637911/EPRS_BRI(2019)637911_EN.pdf) (дата звернення: 22.03.2020).
48. Request by the United Kingdom for an extension under Article 50 TEU. Brussels, 20 March 2019. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/XT-20005-2019-INIT/en/pdf> (дата звернення: 17.03.2020).
49. Rules of Procedure of the European Parliament. Rule 82: Withdrawal from the Union. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RULES-8-2018-07-31-RULE-082_EN.html (дата звернення: 22.03.2020).
50. Scotto di Santolo A. EU panic: French eurosceptics united to fight for Frexit against “anti-democratic” bloc Frexit. *Express*. February 17, 2020. URL: <https://www.express.co.uk/news/world/1243431/EU-news-frexit-france-charles-henri-gallois-upr-brexit-latest-news> (дата звернення: 15.03.2020).
51. Speaking points of Mrs Irini Piri Vice-President of the EESC Lecture at Keio University Tokyo 26 July 2010. *European Economic and Social Committee*. URL: <https://www.eesc.europa.eu/resources/docs/economic-crisis-and-europe-2020-en-2.pdf> (дата звернення: 21.02.2020).
52. Special meeting of the European Council (Art. 50) (17 October 2019) – Conclusions. Brussels, 17 October 2019. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/41087/17-10-euco-art50-conclusions-en.pdf> (дата звернення: 17.03.2020).
53. Tatham A. Do not mention divorce at wedding, Darling! EU accession and withdrawal after Lisbon / A. Biondi, P. Eeckhout, S. Ripley S. (eds). *EU law after Lisbon*. Oxford : Oxford University Press, 2012. P. 152.
54. Tooze A., Schularick M. The shock of coronavirus could split Europe – unless nations share the burden. *The Guardian*. 25 March 2020. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/mar/25/shock-coronavirus-split-europe-nations-share-burden> (дата звернення: 15.03.2020).

55. Tucker A. Triggering Brexit: A Decision for the Government, but under Parliamentary Scrutiny', *U.K. Const. L. Blog*. 2016. URL: <https://ukconstitutionallaw.org/2016/06/29/adam-tucker-triggering-brexit-a-decision-for-the-government-but-under-parliamentary-scrutiny/> (дата звернення: 3.02.2020).

56. U. K. Leaves E. U., Embarking On an Uncertain Future. *The New York Times*. Jan. 31, 2020. URL: <https://www.nytimes.com/2020/01/31/world/europe/brexit-britain-eu.html> (дата звернення: 15.03.2020).

Polivanova O.M., Poltoratska V.A. PROCEDURAL REQUIREMENTS OF THE ENTRY INTO FORCE OF THE AGREEMENT ON THE STATE'S WITHDRAWAL FROM THE EUROPEAN UNION

The article analyzes the procedural requirements of the entry into force of the agreement on the withdrawal of the European Union Member State from the EU. Based on the experience of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland on the withdrawal from the European Union, the provisions of article 50 of the Treaty on the European Union, the procedural requirements of the European Union of the entry into force of the Agreement on the withdrawal from the EU, internal procedural requirements of the United Kingdom for the entry into force of the Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community, as well as the application of the EU procedural requirements on the entry into force of the European Union withdrawal agreement to the United Kingdom are examined.

It is proved that, on the one hand, the entry into force of a state's withdrawal agreement from the EU requires its ratification by the EU, which envisages the following steps: the adoption by the European Commission of the draft decisions on the signing of the withdrawal agreement and on its conclusion, taking decisions on signing and conclusion of the agreement on the withdrawal by the Council of the European Union, the approval of these decisions by the European Parliament, the signing of the withdrawal agreement by the presidents of the European Commission and the European Council and the conclusion of the withdrawal agreement by the Council of the EU. On the other hand, the entry into force of the withdrawal agreement requires its ratification by a state leaving the Union, which, in the case of the United Kingdom, included the approval of the agreement by the resolution, the adoption of the legislation to implement the agreement, and the completion of the procedure for obtaining parliamentary consent to ratify an international treaty under the Constitutional Reform and Governance Act of 2010. A multi-stage procedure for ratification of the EU withdrawal agreement in a state leaving the EU will extend the overall term for the entry into force of its withdrawal agreement.

Key words: European Union, withdrawal agreement, EU Member State, Article 50 of Treaty on European Union, procedural requirements.